

države ni »dokončno« razrešila vseh problemov. Vsebina mnogih objavljenih dokumentov ni za nas nobena posebna novost, nekateri pa vendarle povedo marsikaj zanimivega. Na primer vesti o nemško-sovjetskem paktu kot protiuteži osi Rim—Berlin, Csakyjevo enačenje komunizma s panslavizmom in drugo.

Nada Kobal

Jeklo in ljudje. Jeseniški zbornik I. Kranj 1965, 552 strani.

Zbornik prispevkov iz zgodovine delavskega gibanja med vojnama in iz narodnoosvobodilnega boja na področju občine Ljubljana Moste—Polje. Ljubljana 1965. 357 strani.

Ta dva zbornika prispevkov sta spet dva kamna v zgradbi naše krajevne zgodovine. V letih po osvoboditvi je izšla že lepa vrsta krajevnih ali pokrajinskih zbornikov, ki so na bolj ali manj posrečen način opisovali zgodovino svojega okoliša od najstarejših časov pa do obdobja po drugi svetovni vojni. Raven takih publikacij je, gledana s historičnega vidika, seveda zelo raznolična, vendar je pri vseh treba upoštevati, da gre za krajevno zgodovino, marsikdaj za nekake krajevne kronike, vendar ne v slabem pomenu besede. Res pa je tudi, da najdemo članke, ki ne zaslužijo, da so objavljeni. V okvir krajevne zgodovine se da strpati marsikaj, kar je za lokalno zgodovino sicer zanimivo, vendar pa širšega pomena nima in je tudi za vrednotenje čisto lokalnih dogodkov pretirano. Pogosto najdemo prispevke, ki so jih napisali ljudje, ki jim je zanimanje za preteklost domačega okoliša konjiček in s skrajno potrpežljivostjo ter vestnostjo zbirajo podatke, potem pa jih ne znajo uskladiti s splošnim dogajanjem in jim dati pravo mesto, ki jim gre v času in prostoru. Zato so to večinoma le drobceni kamenčki, ki so sicer zanimivi, vendar se človek sprašuje, če so vredni natisa. Taki in podobni problemi se javljajo ob slehernem lokalnem zborniku in mu tako nehote dajo provincialen značaj.

Ob naših dveh zbornikih bi mogel reči, da je jeseniški dosti boljši, pestrejši in bolj zaokrožen kot moščanski. V uvodni besedi uredništva je napisano, da ima uredniški odbor namen izdajati sleherno leto tak zbornik v počastitev občinskega praznika, toda po dveh letih praznine še nič ne kaže, da bo izšel naslednji. Prispevki v prvem jeseniškem zborniku obravnavajo razvoj jeseniške železarne od fužin pa vse do moderne železarske industrije najnovejše dobe, delavsko in narodnostno gibanje, obdobje boja proti okupatorju in pa obnovo ter rast jeseniškega kota po vojni.

Aleksander Rjazancev govori v članku Razpad fužin in nastanek metalurške industrije o razvoju in tradiciji pridobivanja železne rude v jeseniškem kotu od Ruardovih in Zoisovih fužin do ustanovitve KID leta 1869, ko se začne nova doba načrtnega izkoriščanja železne rude. Kljub temu, da je bilo jeseniško jeklo izvrstne kvalitete in večkrat nagrajeno, ni moglo uspešno konkurirati na svetovnem trgu zaradi velikih stroškov pri predelavi rude, saj ni bilo nikoli dovolj denarja za tehnično spopolnjevanje naprav, ruda sama pa je bila slabše kvalitete. Avtorjevo razpravljanje seže do začetka 20. stoletja in vidi se, da je vsaj deloma delano tudi po arhivskem gradivu iz jeseniškega železarskega muzeja. Dalo bi se seveda dobiti še zelo dosti virov, naj tu omenim samo še neizkoriščane fascikle v Zoisovem arhivu, kjer se zelo podrobno bavi z upravljanjem svojih fužin.

O javorniško-jeseniški stavki leta 1904 piše Dušan Kermauner. Ta prispevek je med najtehtnejšimi v tem zborniku. Razprava je napisana po časopisnih virih

in osvetljuje razmere med jeseniškimi delavci, ki so privedle do te masovne stavke, ene največjih v dobi pred prvo svetovno vojno, saj je stavkalo okrog 1700 delavcev. Čeprav stavka ni uspela, je imela širok moralni odmev. Ta prispevek pa je samo del mnogo širše zasnovanega dela o delavskem gibanju na Jesenicah do leta 1920.

Manj novega prinaša članek Mihe Klinarja o narodnostnih nemirih na Jesenicah leta 1904. Delo je napisano skoraj izključno po literaturi, nekaj je tudi spominov.

Med najboljše prispevke sodijo Meljkove Parlamentarne volitve v jeseniški občini v obdobju 1861—1929. Zaradi večjega odstotka delavstva so delavske stranke tu imele večji vpliv kot drugod in je npr. pri volitvah leta 1920 dobila KP večino v občinah Jesenice, Kranjska gora, Rateče, na Koroški Beli pa celo absolutno večino. Po protikomunističnih zakonih je delavski razred sicer izgubil zelo mnogo, vendar je bil še enakovreden partner liberalcem.

Lep prispevek za krajevno zgodovino je Franca Škrlja Zgodovinski razvoj delavskih kulturnih organizacij na Jesenicah in Javorniku. Društveno življenje je opisal od ustanovitve Vzajemnosti leta 1912 do razpusta Enakosti v letu 1940. Deloma je pisal po literaturi deloma po ustnih virih sodelavcev teh društev. Zelo podrobno se ustavlja ob raznih manifestacijah društev, pevskih zborov, literarnih krožkov, dramskih odsekov, telovadnih nastopov. Navaja tudi nekaj okrožnic in dopisov, ki jih je najti v arhivih. Vidimo lahko, kako je bilo pred vojno društveno življenje razgibano, s kakšnim veseljem in zanosom so ljudje delali v njih, pravo nasprotje današnje letargije.

Tehten je članek Vencelja Perka Iz naših bojov v občini Koroška Bela, kjer je bil delavski razred še zlasti močan in zaveden. Vencelj Perko je bil oktobra 1936 na listi slovenskega delovnega ljudstva izvoljen za župana. V svojem članku zatorej v glavnem opisuje svoje županovanje, napore, ki jih je pri tem moral premagovati, saj je bila opozicija (oblast!) v stalnem boju z njim. Prizadeval si je za izboljšanje socialnega stanja v občini in bil deležen široke ljudske podpore, seveda pa ne banske ali s strani KID. Slabši del razprave so splošni pregledi in ocene.

Konobelj-Slovenko, Klinar, Jelenc in Leban pišejo o partizanstvu v okolici Jesenic. V prispevku Jožeta Šifrerja Rojeni v našem kotu bi opozoril le na to, da bi bilo pri Knaflju napisati, da njegova štipendija še obstaja, ne pa da je obstajala le do konca stare Avstrije, kot pravi avtor. Ustanova ima tudi dom, kjer študentje za malenkostno ceno stanujejo.

Na koncu naj pripomnim le to, da se jeseniški zbornik uvršča med boljša tovrstna dela in bi bilo le želeti, da ne bi ostal samo pri prvi številki.

Moščanski zbornik je po problematiki ožji kot jeseniški in se ukvarja samo s političnimi dogodki med vojnama in z NOB. V članku Poldeta Mačka ml. o vlogi in delovanju KP v predvojni občini Polje pred drugo vojno je mnogo novih podatkov, ki so deloma tudi arhivskega značaja, še posebno je dosti ustnih virov. Vendar bi pripomnil, da je avtorjevo ocenjevanje splošnega dogajanja pred letom 1941 preveč klišejsko. Zgodovinskih dogodkov le ne moremo tako vrednotiti. V članku Miroslava Kokolja o papirničarski stavki v Vevčah v letih 1936—1937 je nekoliko preveč poudarjeno slabo stanje papirničarjev, saj je splošno znano, da so papirniški delavci bili poleg kovinarjev med najboljše plačanimi industrijskimi panogami. Knjiga je bogato ilustrirana s slikami delegatov kočevskega zbora in

narodnih herojev iz te občine. Zelo tehten je tudi članek Štefanije Ravnikar-Podbevšek o domobrancih v Polju; to je poglavje iz zelo obsežne knjige iste avtorice o belogardistični postojanki pri Sv. Urhu. Kronološki pregled o letih NOB je sestavil Stane Zupančič.

Tudi za ta zbornik velja, da je napisan dovolj skrbno in je za krajevno zgodovino zanimiv prispevek. Seveda pa napake in slabosti, ki sem jih omenil v splošnem, veljajo tudi zanj.

Franc Rozman

Bibliografija izdanja u narodnoosvobodilačkom ratu 1941—1945. Beograd, Vojnoistorijski institut 1964. 815 str. 4°.

Vojnogodovinski inštitut v Beogradu, ki je že za leto 1961 napovedal izdajo obširne bibliografije knjig, brošur in periodike narodnoosvobodilnega tiska iz let 1941—1945, je izdal konec leta 1964 to svojo zelo razkošno opremljeno izdajo v 6000 izvodih.

Bibliografsko gradivo je zbralo 18 sodelavcev inštituta v prek 200 raznih ustanovah po vsej državi, ki hranijo ta tisk. Bibliografsko ga je obdelal in pripravil za tisk osemčlanski uredniški odbor. Uvodno besedo k izdaji je napisal generalni polkovnik Otmar Kreačić.

V predgovoru uredniškega odbora, v katerem je najprej obrazložen namen in pomen te strokovne publikacije kot vira za pisanje študij in monografij o razvoju narodnoosvobodilnega tiska ter partizanskih tehnik in tiskarn o izdajateljski dejavnosti med narodnoosvobodilnim bojem in sploh za pisanje zgodovine NOB jugoslovanskih narodov, so nato podani še osnovni motivi za izdajo te publikacije in to: prikazati ohranjeno ter deloma še neizkoriščeno zgodovinsko gradivo in nuditi vpogled v bogato kulturno dediščino NOB. Z izdajo te bibliografije je želel Vojnogodovinski inštitut opozoriti na posebnosti našega osvobodilnega boja in na posebno dejavnost, ki se je pokazala v kulturnem in znanstvenem ustvarjanju med bojem samim.

Izhajajoč iz take zamisli, je uredniški odbor zajel izdajateljsko dejavnost vseh vojaških in civilnih organov in inštitucij osvobodilnega gibanja vseh jugoslovanskih narodov tako, da ima izdaja vseobči jugoslovanski značaj.

O razdobju, ki ga zajema bibliografija, pravijo v predgovoru, da so obdelane knjige, brošure, časniki, časopisi in bilteni, skratka vse izdaje, ki so bile objavljene od 4. julija 1941 do 15. maja 1945. V bibliografijo so vnešene torej vse samostojne izdaje, kakor jih vsebujejo vse splošne bibliografije, ni pa obdelan tako imenovani drobni tisk (to je lepaki, letaki, razglasi, vabila itd.). Temeljni bibliografski podatki so bili vzeti prvenstveno iz ohranjenih izvodov samih. Za vsako bibliografsko enoto je navedena tudi lokacija, to je kraj in ustanova, ki hrani popisani primerek, ter predstavlja na ta način bibliografija nekak centralni katalog vsega jugoslovanskega narodnoosvobodilnega tiska. Iz predgovora zvmemo še, da so popisovalci, ki so zbirali podatke za bibliografijo, zbrali gradivo za okoli 20.000 bibliografskih enot. Vse gradivo je bilo, po predhodni bibliografski obdelavi uredniškega odbora, zreducirano na 9118 (bibliografija sama navaja na koncu le 9116 števil) bibliografskih enot. Ker je k temu dodano še 442 bibliografskih enot, ki niso bile dostopne popisovalcem ali sploh niso ohranjene, ampak so znane le iz drugih popisov ali iz dokumentov, vsebuje bibliografija končno 9558 bibliografskih enot.